

Selma Lagerlef

KOČIJAŠ

Preveo
Milan Perić

Naslov originala

Selma Lagerlöf

KÖRKARLEN

Naslov izdanja na engleskom jeziku

THY SOUL SHALL BEAR WITNESS!

(sa švedskog preveo William Frederick Harvey)

S engleskog preveo Milan Perić

Copyright © 2023 za izdanje na srpskom jeziku, McMillan

ISBN 978-86-80328-14-0

I

Sirota mlada milosrdna sestra je umirala.

Dobila je tuberkulozu, onu tešku vrstu koja brzo napreduje, i nije izdržala duže od godinu dana. Što je duže mogla, obavljala je svoje uobičajene obaveze, ali kad je potpuno izgubila snagu, poslali su je u sanatorijum. Tamo su je negovali nekoliko meseci, ali joj nije bilo bolje, a kad je konačno shvatila da je svaka nada izgubljena, otišla je svojoj majci, koja je živela u maloj kući u jednoj ulici u predgrađu. Sada je ležala u krevetu u tesnoj sobi, istoj onoj u kojoj je provela detinjstvo i mladost, i čekala smrt.

Majka joj je sedela kraj kreveta zabrinuta i tužna, ali je bila toliko zaokupljena pružanjem svojoj ćerki sve nege koja joj je bila potrebna da nije mogla dozvoliti sebi da plače. U podnožju kreveta stajala je i potpuno nepomično plakala milosrdna sestra koja je zajedno s bolesnicom radila sa sirotinjom. S najvećom ljubavlju je netremice gledala u lice samrtnice, a kad bi joj suze zamutile pogled, brisala bi ih silovitim pokretom. Na maloj, neudobnoj stolici, koju je bolesnica posebno volela i nosila sa sobom gde god bi se selila, sedela je krupna žena s velikim „F“ izvezenim na kragni haljine. Bilo joj je ponuđeno drugo mesto, ali je insistirala da sedne na tu lošu stolicu, kao da je time htela da pokaže poštovanje prema bolesnici.

Taj dan nije bio običan – bilo je to novogodišnje večer. Napolju se nebo nadnosilo sivo i teško, i dok bi čovek sedeo u kući, mislio bi da je vreme loše i da je hladno, ali kad bi izašao, iznenadio bi se koliko je bilo toplo i prijatno. Zemlja je bila crna, bez snega. Povremeno bi pala poneka pahulja, ali bi se odmah istopila. Kao da vetar i sneg nisu smatrali da je vredno truda stvarati više nevolja u staroj godini, nego su želeli da sačuvaju snagu za novu, koja se brzo približavala.

I s ljudima je bilo slično kao i s vremenom. Kao da ni oni nisu mogli da smisle šta da rade. Napolju nije bilo nikakvog kretanja, a unutra nikakvog rada. Baš naspram kućice u kojoj je ležala samrtnica nalazila se parcela na kojoj su počeli da pobijaju šipove za zgradu. Ujutro su tamo došli neki radnici, pa su podizali veliki pobijač šipova i, uz uobičajenu bučnu radnu pesmu, puštali ga da pada. Međutim, nisu se dugo zadržali, već su se ubrzo umorili i otišli svojim putem.

Isto je bilo i sa svima ostalima. Nekoliko žena je požurilo s korpama da pazari za vikend. Ta užurbanost je potrajala neko vreme, ali je ubrzo prestala. Deca koja su se igrala na ulici pozvana su da obuku prazničnu odeću, a zatim su morala da ostanu u kući. Konji koji su vukli radna kola poterani su do štala na drugom kraju predgrađa kako bi bili pušteni da se odmaraju ceo dan. Kako je dan odmicao, postajalo je sve mirnije, a prestanak svake vrste buke doživljavao se kao olakšanje.

„Dobro je da može da umre ovako, na neradan dan“, rekla je njena majka. „Uskoro se spolja neće čuti ništa što bi je uznemiravalo.“

Bolesna devojka je još od jutra ležala bez svesti, a tri žene koje su se okupile oko njenog kreveta mogle su da kažu bilo šta, a da ih ona ne čuje. Ali i pored toga se lako moglo videti da ne leži u stanju tupe omamljenosti

jer je tokom jutra više puta menjala izraz lica. Lice joj je ponekad izgledalo iznenađeno i uznemireno, a ponekad je imalo ili molećiv ili potpuno izmučen izraz; sada je već dugo nosilo beleg silne ozlojeđenosti, a ta ozlojeđenost ga je istovremeno i uvećavala i ulepšavala.

Mlada bolesnica se toliko izmenila da se njena drugarica s posla, koja je stajala u podnožju kreveta, nagnula prema drugoj sestri iz Vojske spasa i šapnula:

„Pogledajte, kapetanice! Sestra Edit postaje tako lepa. Izgleda kao kraljica.“

Krupna žena je ustala s niske stolice da bolje pogleda. Ona sigurno nikada ranije nije videla tu milosrdnu sestru bez poniznog i srećnog izraza lica koji je zadržala do poslednjeg trenutka, ma koliko umorno i bolesno se osećala. Kapetanica se toliko začudila promenom njenog izgleda da nije ponovo sela, već je ostala da stoji.

Nestrpljivim pokretom, mlada milosrdna sestra se bacila tako visoko na jastuk da je sedela napola uspravljeno na krevetu. Preko čela joj je lebdeo trag neopisive uzvišenosti, a iako su joj usta bila nepomična, činilo se kao da će joj preko usana preći reči osude i prezira.

Majka je podigla pogled prema dvema iznenađenim ženama.

„Bila je tako odsutna i drugih dana“, rekla je. „Nije li u ovo doba dana vršila obilaske?“

Milosrdna sestra je bacila pogled na pohabani mali sat bolesnice, koji je kucao na stolu kraj kreveta.

„Pa“, rekla je, „ovo je bilo vreme kad je izlazila da pomaže sirotinji.“

Naglo je zastala i prinela maramicu očima. Čim bi pokušala da nešto kaže, došlo bi joj da brizne u plač.

Majka je uzela jednu od ćerkinih ogrubelih malih ruku među svoje i pomilovala je.

„Mora da joj je bilo preteško da im pomaže da čiste svoje udžerice i da ih opominje zbog ružnih navika“, rekla je s izvesnom prigušenom nevoljnošću u glasu. „Kad imate previše naporan posao, teško je ne misliti stalno na njega. Ona misli da ih sada opet obilazi.“

„To se ponekad može desiti kad je čovek imao posao koji je previše voleo“, tiho je rekla kapetanica Vojske spasa.

Primetile su kako se obrve bolesnice dižu i spuštaju, dok je bora između njih postajala sve dublja, i kako joj se gornja usna izvija nagore. Čekale su samo da joj se oči otvore i da iz njih sevne pogled duboke ogorčenosti.

„Izgleda kao anđeo osvete“, rekla je kapetanica ushićenim tonom.

„Šta li baš danas rade tamo dole u sirotinjskoj četvrti?“, zapitala se njena drugarica s posla, gurajući se pored ostalih da bi mogla da pomiluje umiruću devojkicu po čelu. „Sestra Edit više ne treba da se brine za njih“, nastavila je, pomilovavši je još jednom. „Ona je dovoljno uradila za njih.“

Izgleda da su te reči imale moć da bolesnu devojkicu oslobode vizije kojom je bila opsednuta. Napetost i taj uzvišeni bes su joj nestali s lica. Vratio se onaj blagi i pачenički izraz koji je sada obično imala tokom bolesti.

Otvorila je oči, a kad je videla drugaricu kako se nagnje nad njom, stavila je ruku na njenu i pokušala da je privuče k sebi.

Milosrdna sestra je jedva mogla naslutiti šta bi mogao značiti taj lagani dodir, ali je razumela molećiv izraz očiju, pa se sagnula do usana bolesnice.

„David Holm“, prošaptala je devojka na samrti.

Sestra je odmahнула glavom. Nije bila sigurna da je dobro čula.

Bolesnica se napregnula da bude shvaćena. Izgovorila je reči zastajući posle svakog sloga.

„Po-ša-lji po Da-vi-da Hol-ma!“

Gledala je milosrdnu sestru u oči sve dok se nije uverila da ju je ova razumela. Zatim je opet legla, a za nekoliko minuta se ponovo izgubila, zaokupljena mislima kao i pre, prisustvujući nekom mrskom prizoru, koji joj je dušu ispunio gnevom i mukom.

Milosrdna sestra se uspravila iz nagnutog položaja. Više nije plakala. Obuzelo ju je snažno osećanje koje je odagnalo suze.

„Hoće da pošaljemo po Davida Holma!“

Izgleda da je to što je bolesnica tražila bilo nešto potpuno strašno. I krupna, gruba kapetanica Vojske spasa bila je jednako uznemirena kao i njena koleginica.

„Davida Holma?“, ponovila je. „To sigurno nije moguće. Davidu Holmu se ne sme dopustiti da prilazi nekome ko umire!“

Majka bolesne devojke je sedela i gledala kako ćerkinu lice opet poprima onaj ogorčeni izraz osuđivanja. Potom se s upitnim pogledom okrenula ka dvema zbunjanim ženama.

„Sestra Edit hoće da pošaljemo po Davida Holma“, objasnila je kapetanica Vojske spasa, „ali ne znamo da li bi to bilo umesno.“

„David Holm?“, upitala je majka bolesnice sasvim nesigurno. „Ko je David Holm?“

„On je jedan od onih s kojima je sestra Edit imala

mного posla u sirotinjskoj četvrti, ali joj Gospod nije dozvolio da ima bilo kakav uticaj nad njim.“

„Kapetanice“, s oklevanjem je rekla milosrdna sestra, „možda u ovim njenim poslednjim trenucima Bog namerava da preko nje utiče na njega?“

Devojčina majka ju je zlovoljno pogledala.

„Moja devojčica je bila pod vašom komandom dokle god je u njoj bila makar i jedna iskra života. Sad je prepustite meni, jer će umreti!“

Time se to pitanje rešilo. Milosrdna sestra je ponovo zauzela svoje mesto u podnožju kreveta. Kapetanica je sela na malu stolicu, zatvorila oči i utonula u tiho mrmljanje molitve. Druge dve su čule samo poneku reč – da se moli Bogu da se duša mlade sestre u miru rastane od ovog života i da je više ne more i ne uznemiravaju dužnosti i brige koje pripadaju ovom svetu iskušenja.

Dok je bila duboko uneta u molitvu, trgla ju je milosrdna sestra, koja joj je stavila ruku na rame. Hitro je otvorila oči.

Bolesnica je ponovo došla svesti. Ali sad nije izgledala tako nežno i ponizno kao prošli put. Nad čelom joj se još zadržalo nešto od onog pretećeg olujnog oblaka.

Milosrdna sestra se odmah nagnula nad njom i sad je dovoljno jasno čula prekorno pitanje:

„Sestro Marija, zašto nisi poslala po Davida Holma?“

Na to bi neki drugi verovatno hteli da prigovore, ali nju je ućutkalo nešto što je pročitala u očima bolesnice.

„Dovešću ti ga, sestro Edit“, rekla je. S izvinjenjem se okrenula majci i rekla: „Nikada nisam rekla *ne* kad god je sestra Edit tražila nešto od mene, pa ne mogu ni danas.“

Bolesnica je zažmurila s uzdahom olakšanja, a milo-

srдна sestra je izašla iz male sobe. U sobi je sve postalo mirno kao i pre. Kapetanica se molila tiho i s velikom strepnjom. Grudi samrtnice su se teže pokretale, a majka se približila krevetu kao da želi da zaštiti svoje jадno dete od muke i smrti.

Nekoliko sekundi kasnije, bolesnica je ponovo podigla pogled. Izgledala je nestrpljivo kao i ranije, ali kad je videla da je mesto gde je bila njena drugarica prazno, shvatila je da će joj se želja uskoro ispuniti, pa joj je lice poprimilo nežniji izraz. Nije pokušala da govori, ali nije utonula ni u obamrlost, već je ostala budna.

Otvorila su se spoljna vrata, a ona se uspravila i gotovo je sedela u krevetu. Milosrdna sestra se odmah pojavila na vratima spavaće sobe, otvorivši ih što je manje mogla.

„Ne usuđujem se da uđem“, rekla je. „Previše sam se smrзla. Kapetanice Andešon, da li biste bili ljubazni da izađete na tren?“

U istom trenutku je primetila s kolikim iščekivanjem je bolesnica uprla pogled u nju.

„Nisam uspela da ga pronađem“, rekla je, „ali sam sreла Gustavsona i još dvojicu naših, i oni su mi obećali da će saznati gde je. Sestro Edit, ako postoji bilo kakva mogućnost, Gustavson će ti ga sigurno dovesti.“

Jedva je stigla da to izgovori pre nego što je devoјka na samrti zatvorila oči i utonula u ono unutrašnje premišljanje koje ju je opsedalo ceo dan.

„Ona ga sigurno viđa sasvim dovoljno“, rekla je milosrdna sestra. Glas joj je zvučao ogorčeno, ali se odmah ispravila. „Aleluja! To što se dešava nije nesreća, to je Božja volja.“

Polako se povukla u spoljnu prostoriju, a kapetanica Vojske spasa je pošla za njom.

Tamo je stajala žena koja je imala jedva preko trideset godina, ali tako sivu i gotovo neprimetno naboranu kožu, tako retku kosu i mršavu figuru da ni mnoge starije nisu imale toliku nesreću u tom pogledu. Osim toga, bila je tako loše odevena da bi čovek mogao pomisliti da je obukla neke posebno odrpane dronjke kako bi pošla u prosjačenje.

Kapetanica je gledala tu ženu sa sve žešćim osećajem mučnine. Najgora stvar u vezi s njom nije bila njena bedna odeća ili prerana ostarelost, već krute, nepomične crte lica. To je bilo ljudsko biće koje se kretalo i hodalo ili stajalo, ali koje, izgleda, uopšte nije znalo gde se nalazi. Činilo se da je toliko strašno patila da joj je duša došla do neke prekretnice i da bi već sledećeg trenu mogla potpuno sići s uma.

„Ovo je žena Davida Holma“, rekla je milosrdna sestra. „Ovakvu sam je zatekla kad sam otišla do njene kuće da pozovem Davida ovamo. On je bio izašao, a ona je potpuno sama koračala tamo-amo po stanu i nije mogla da odgovori ni reč na ono što sam je pitala. Nisam smela da je ostavim, nego sam je dovela sa sobom.“

„To je žena Davida Holma?“, uzviknula je kapetanica. „Sigurno sam je videla ranije, ali ne mogu da je prepoznam. Šta joj se moglo desiti?“

„Sasvim je jasno šta joj se desilo“, oštro je odgovorila milosrdna sestra, kao da ju je obuzeo bes zbog nemoći. „Kriv je njen muž, on je muči do smrti.“

Kapetanica je više puta pogledala ženu. Oči su joj iskočile iz duplja, a zenice nepomično gledale pravo ispred sebe. Dva prsta su joj se neprestano uvijala jedan oko drugog, a preko usana joj je svaki čas prelazio slab drhtaj.

„Šta joj je to uradio?“, upitala je.

„Ne znam. Nije mogla da mi odgovori. Kad sam došla, ona je sedela i ovako drhtala. Deca su bila napolju, i nije bilo nikoga da ga pitam. O, Gospode, da se ovo dešava baš danas! Kako da se sada brinem o njoj, kad želim da mislim samo na sestru Edit?“

„Mora da ju je tukao.“

„Ipak je bilo nešto gore. Videla sam mnogo pretučениh žena, i one obično ne izgledaju ovako. Ne, bilo je nešto mnogo gore“, shvatila je sa sve većim užasom. „Videle smo na licu sestre Edit da se dogodilo nešto strašno.“

„Da!“, uzvignula je kapetanica. „Sad je jasno da je to ono što je videla sestra Edit. I hvala Bogu što je ona to videla, tako da ste stigli tamo na vreme, sestro Marija! Neka je hvala i slava Bogu! Sigurno mu je namera da ovoj ženi sačuvamo razum.“

„Ali šta da radim s njom? Ide za mnom kad je držim za ruku, ali ne čuje ništa što kažem. Duša joj je negde odletela. Kako da je ponovo uhvatimo? Ja nemam nikakav uticaj nad njom. Možda će vama to ići bolje, kapetanice Andešon?“

Krupna kapetanica je uhvatila jednu ženu za ruku i obratila joj se blagim, ali i strogim glasom. Međutim, na njenom licu se nije pojavio ni trag svesti.

Usred tih uzaludnih napora, majka bolesnice je proturila glavu kroz vrata.

„Edit postaje uznemirena“, rekla je. „Najbolje je da uđete“.

Obe sestre Vojske spasa su požurile u sobicu. Bolesnica se bacala napred-nazad po krevetu, ali se činilo da je njen nemir izazvan pre nekom zebnjom u duši nego stvarnim telesnim bolovima. Čim je ugledala svoje dve drugarice na uobičajenim mestima, umirila se i zatvorila oči.

Kapetanica je milosrdnoj sestri dala znak da ostane s bolesnicom, dok je ona sama ustala da se ponovo iskra-
de. U istom tom trenu, otvorila su se vrata i ušla je žena
Davida Holma.

Prišla je krevetu i stajala, nesvesna, upiljenog po-
gleda, drhteći kao i pre i uvijajući prste tako da su joj
zglobovi pucali.

Dugo se nije moglo primetiti da li je svesna onoga
što vidi, ali je ukočenost njenog pogleda veoma polako
popuštala. Naginjala se napred i sve bliže primicala licu
umiruće devojke.

Tad ju je spopalo nešto preteće i užasno. Prsti su joj
se širili i grčili. Dve sestre su pritrčale, uplašene da će se
žena baciti na samrtnicu.

Tada je devojka otvorila oči, pogledala to užasno,
poluludo stvorenje pred sobom, uspravila se u krevetu
i zagrlila je. Privukla ju je uz sebe svom snagom koju je
mogla da prikupi i ljubila joj lice po čelu, obrazima i usti-
ma, sve vreme šapućući:

„Ah, jadna gospođo Holm! Jadna gospođo Holm!“

Sirota, nesrećna žena kao da je u prvi mah ustuknula,
ali joj je onda odjednom kroz telo prošao drhtaj. Briznula
je u plač i s jecajima pala na kolena pored kreveta, glave
još uvek pritisnute uz obraz umiruće devojke.

„Zaplakala je, sestro Marija, zaplakala je“, šapnula je
kapetanica. „Sad nema opasnosti da poludi.“

Milosrdna sestra je šakom čvrsto stiskala suzama
natopljenu maramicu i šaputala s očajničkim naporom
da umiri glas:

„Kapetanice, samo sestra Edit može da čini ovako
nešto. Šta će biti s nama kad je više ne bude?“

Sledećeg trena su uhvatile molećiv pogled njene majke.

„Da, naravno“, rekla je kapetanica, „moramo je skloniti. Neće nikako valjati da je njen muž zatekne ovde ako dođe. Ne, sestro Marija, vi ćete ostati sa svojom drugaricom!“, dodala je, pošto je milosrdna sestra htela da izađe iz sobe. „Ja ću se pobrinuti za ovu ženu.“

O AUTORKI

Selma Lagerlef (1858–1940) jedna je od najpoznatijih švedskih književnica. Rođena je 1858. godine na porodičnom imanju u Morbaki, u pokrajini Vermland.

Dela su joj prevedena na više svetskih jezika, a prvi roman, *Gesta Berling*, napisala je s 33 godine. Iako je veoma volela da predaje u školi, uspeh tog romana joj je omogućio da se potpuno posveti pisanju. Godine 1907. dobila je počasnu titulu doktora književnosti od Filozofskog fakulteta u Upsali.

Postala je prva žena dobitnica Nobelove nagrade za književnost, koja joj je dodeljena 1909. godine, a 1914. postala je i prva žena član Švedske akademije nauka.

Bila je borac za socijalnu pravdu i aktivno se zalagala za prava žena učestvujući u radu Nacionalnog udruženja za pravo glasa žena.

Neka od njenih najpoznatijih dela su:
Saga o Nilsu Holgersonu, *Gesta Berling*, *Jerusalim*,
Legende o Hristu, *Ana Svard*, *Blago gospodina Arna*,
Čuda antihrista i *Car Portugalije*.